

สังคมสูงวัยของไทยกับญี่ปุ่น พินิจความร่วมมือ ในรูปแบบใหม่

タイと日本の高齢化 ～新しい協力関係 を見据えて～

ただ今ご紹介いただきました大泉啓一郎です。 このたびは、このような場で発言できる機会を いただきましたこと、大変光栄に存じます。ありが とうございます。現在、私は、日本総合研究所調 査部で、アジアの研究に従事しています。	ผมชื่อ Keiichiro OIZUMI ครับ ผมรู้สึกยินดีเป็นอย่าง ยิ่งที่ได้รับเกียรติให้มาพูดในวันนี้ ขอบคุณมากครับ ปัจจุบันผมทำงานวิจัยเกี่ยวกับประเทศเอเชีย สังกัด แผนกสำรวจของ The Japan Research Institute
さて、私がタイを初めて訪れたのは1986年のこと ですから、すでに30年以上前のことになります。 最初に訪れたのが、ここコラートでした。そして 学生のころコンケンに半年ほど調査で滞在した ことがあります。私にとって東北タイは第2の故郷 といってもよい場所なのです。今日は一生懸命、 お話ししたいと思います。	ผมเดินทางมาประเทศไทยครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1986 นับถึงปัจจุบันก็เป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว จังหวัดแรก ที่มาคือโคราชครับ และผมเคยมาสำรวจทั้งจังหวัด ขอนแก่นประมาณครึ่งปีขณะที่ยังเป็นนักศึกษาอยู่ ดังนั้นสำหรับผมแล้วอาจพูดได้ว่าภาคอีสานของไทย ถือเป็นบ้านเกิดแห่งที่ 2 ของผมเลย วันนี้ผมจะตั้งใจ พูดอย่างเต็มที่ครับ
日本総合研究所での仕事として、30年間タイの 経済社会を観察してきたのですが、その間にタイの 経済社会は大きく変化しました。たとえば、東北 タイでも、いたるところにコンビニエンスストア ができましたね。	ผมเฝ้าสังเกตสภาพเศรษฐกิจของไทยมาเป็นระยะ เวลา 30 ปี ในฐานะที่ทำงานอยู่ที่ The Japan Research Institute และพบว่าสภาพเศรษฐกิจของ ไทยมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น มีร้านสะดวกซื้อ กระจายอยู่ทั่วทุกแห่งรวมทั้งภาคอีสานด้วย
また、日本とタイの関係も緊密化しています。日本 からタイへの観光客は年間200万人に達し、タイ から日本への観光客は100万になりました。東京を 走る電車のなかでもタイ語を聞くことが多くなり ました。日本ではトムヤムクンが人気で、それに 関連したお菓子もたくさんあります。	นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นนับวัน ยังมีความแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น มีนักท่องเที่ยวชาวญี่ปุ่นมา เที่ยวประเทศไทยมากกว่า 2 ล้านคนต่อปี ในขณะที่ นักท่องเที่ยวชาวไทยก็ไปเที่ยวญี่ปุ่นกว่า 1 ล้านคน บนรถไฟฟ้าวังในโตเกียวก็ได้ยินภาษาไทยเพิ่มมาก ขึ้น ตอนนี้ที่ญี่ปุ่นตัวยำกึ่งได้รับความนิยมมาก จนมี ขนมรสตัวยำกึ่งออกมาวางขายมากมาย

แปลโดย ทศน์วรรณ จงเป็นสุขเลิศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

¹ บทความนี้ถอดความจากปาฐกถาในการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 12 ของสมาคมญี่ปุ่นศึกษาแห่งประเทศไทย จัดขึ้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ณ วันที่ 29-30 พฤศจิกายน 2561

本題に入ります。私は、15年ほど前から人口の観点に立ったアジア経済社会論を研究の一つの柱にしてきました。その成果として、『老いてゆくアジア』という本を出版しました（資料01）。英訳は、パワーポイントのなかに示したアドレスでダウンロードできます。	ขอเข้าเรื่องเลยนะครับ ผมเริ่มทำวิจัยเกี่ยวกับทฤษฎีสภาพเศรษฐกิจของเอเชียจากมุมมองของประชากร ตั้งแต่เมื่อ 15 ปีก่อน และได้เผยแพร่ผลการวิจัยเป็นหนังสือชื่อ “เอเชียที่นับวันจะแก่ตัวลง” (เอกสารประกอบ 01) สามารถดาวน์โหลดฉบับภาษาอังกฤษได้ตามแอดเดรสที่ปรากฏในพาวเวอร์พอยท์ครับ
ここでのメッセージは、少子化と高齢化は、今やアジア全体で起こる問題だということ、そして、それに対処するためには、アジア全体での協力が必要だということです。そこで、今日は、タイと日本の少子化・高齢化について、そしてタイと日本との新しい協力関係構築の視点についてお話ししてみたいと思います。	สิ่งที่ผมต้องการสื่อตอนนี้คือ สังคมสูงวัยกับสังคมจำนวนเด็กมีน้อยนั้นเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในเอเชียโดยรวมในปัจจุบันและประเทศในเอเชียจำเป็นต้องร่วมมือกันจัดการกับปัญหานี้ ด้วยเหตุนี้ วันนี้ผมจึงอยากพูดเกี่ยวกับมุมมองเรื่องการสร้างความร่วมมือในรูปแบบใหม่ระหว่างไทยกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับสังคมสูงวัยกับสังคมจำนวนเด็กมีน้อยทั้งของไทยและญี่ปุ่น
この30年間でタイの社会における大きな変化のひとつは、出生率の急速な低下とあってよいと思います。30年前に私が調査で尋ねた東北タイの農村には、たくさんの子供がいました。しかし今、農村でも子供の数が極端に少なくなっているような気がします。	หนึ่งในการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสังคมไทยตลอดระยะเวลา 30 ปี คือ อัตราการเกิดที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ชนบทในภาคอีสานของไทยที่ผมมาสำรวจเมื่อ 30 ปีก่อนมีเด็กอยู่มากมาย แต่ปัจจุบันรู้สึกได้ว่าจำนวนเด็ก ๆ ในหมู่บ้านมีอยู่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น
このことを国連の統計で調べますと、驚くことが判明しました（資料02）。 図表は合計特殊出生率、一人の女性が生涯に出産する子供の数の変化をみたものです。1960年代までタイの合計特殊出生率は6近くありました。つまり女性は平均して6人の子供を出産していたことになります。ところが、1970年代以降出生率は急速に低下し、現在は1.5という低水準にあります。この水準は、世界で最も低水準にある日本の出生率とほとんど変わりません。言い換えれば、タイの出生率は世界的に高い レベルから世界的に低いレベルに急速に低下してきたのです。	เมื่อตรวจสอบเรื่องนี้จากสถิติของสหประชาชาติยิ่งน่าประหลาดใจมาก(เอกสารประกอบ 02) แผนภาพตารางคืออัตราการเจริญพันธุ์ที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงของจำนวนบุตรที่คลอดจากผู้หญิง 1 คน อัตราการเจริญพันธุ์รวมของไทยนับถึงปี 1960 อยู่ที่ประมาณ 6 กล่าวคือผู้หญิง 1 คนให้กำเนิดบุตรเฉลี่ย 6 คน แต่นับตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา พบว่าตัวเลขลดลงอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันอยู่ในระดับต่ำที่ต่ำมากเพียง 1.5 ซึ่งระดับนี้แทบจะไม่ต่างจากญี่ปุ่นที่มีตัวเลขต่ำที่สุดในโลก สามารถกล่าวได้ว่าอัตราการเกิดของไทยมีการเปลี่ยนแปลงจากขั้นสูงในระดับโลกมาสู่ขั้นต่ำอย่างรวดเร็วมาก
子供が少ないのはバンコクだけではありませんね。資料03は県ごとに出生率の水準によって色分けしたものです。1980年には全国レベルで出生率は3を超えていました。やはり、私が東北タイで調査をしていたころは、子供の数が多かったのです。ところが、2000年にはほとんどの県で2を下回っていることがわかります。もはやタイにおいて少子化は全国レベルで進む現象なのです。	เรื่องที่จำนวนเด็กมีน้อยไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในกรุงเทพฯ เท่านั้น ในเอกสารประกอบ 03 ได้ใช้สีแบ่งระดับอัตราการเกิดแยกตามแต่ละจังหวัด แสดงให้เห็นอัตราการเกิดในระดับประเทศปี 1980 เกินกว่า 3 ซึ่งแน่นอนว่าในพื้นที่ที่ผมไปสำรวจในภาคอีสานของไทยมีเด็กจำนวนมาก แต่ในปี 2000 พบว่าแทบทุกจังหวัดมีค่าต่ำลงมาเหลือ 2 แสดงให้เห็นว่าสังคมจำนวนเด็กมีน้อยของไทยเป็นปรากฏการณ์ที่ขยายตัวไปในระดับประเทศ

今後、どうなっていくのでしょうか。日本では、出生率を引き上げるための対策（少子化対策）が多く取られています。子供を育てるための手当てを支給したり、保育所を増設したりしています。しかし大した成果をあげていません。タイでも、少子化対策が始まったと聞きました。しかし、日本の経験からいえば、それに多くを期待してはいけないと思います。なぜなら日本で少子化が進む原因が、タイでもみられるからです。	คำถามคือจากนี้ไปจะเป็นอย่างไร ที่ประเทศญี่ปุ่นมีการแก้ไขเพื่อกระตุ้นอัตราการเกิดให้เพิ่มขึ้นหลายวิธี (เพื่อแก้ไขสังคมจำนวนเด็กมีน้อย) เช่น ให้เงินสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตร, เพิ่มจำนวนสถานอนุบาลเด็ก แต่ก็ไม่ได้ผลลัพธ์ที่น่าพอใจนัก ผมได้ยินว่าประเทศไทยก็เริ่มจัดการแก้ไขปัญหาสังคมจำนวนเด็กมีน้อยนี้แล้ว แต่หากมองจากประสบการณ์ของญี่ปุ่นแล้วคิดว่าไม่น่าจะคาดหวังอะไรได้มากนัก เพราะสาเหตุของการเกิดสภาพสังคมจำนวนเด็กมีน้อยของญี่ปุ่นก็พบได้ที่ประเทศไทยเช่นกัน
その一つは学歴社会の浸透です。資料04は、大学を含む高等教育への進学率をみたものですが、タイは急速に上昇しています。1997年の20%から2017年には50%を超えてきました。たしかに、大学の数は急増していますね。このことは子育てのコストが急速に上昇していることを示しています。アジアでは進学率のもっとも高いのは韓国で80%から90%といいます。韓国では大学を卒業していないと、コンビニエンスストアでのバイトもできないという話です。そして、韓国の合計特殊出生率は、なんと昨年ついに1を下回りました。	สาเหตุประการแรก คือ การตกอยู่ในภาวะสังคมที่เน้นประวัติการศึกษา จากเอกสารประกอบ 04 พบว่าอัตราการเข้าศึกษาต่อในสถาบันการศึกษาระดับสูงรวมทั้งระดับมหาวิทยาลัยของไทยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากร้อยละ 20 ในปี 1997 เพิ่มขึ้นมากกว่าร้อยละ 50 ในปี 2017 ซึ่งแน่นอนว่าจำนวนของมหาวิทยาลัยได้เพิ่มขึ้นมากด้วย สิ่งนี้สะท้อนถึงต้นทุนการเลี้ยงดูบุตรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ประเทศที่มีอัตราการเข้าศึกษาต่อสูงที่สุดในเอเชีย คือ ประเทศเกาหลีใต้ มีถึงร้อยละ 80 ถึงร้อยละ 90 ว่ากันว่าที่ประเทศเกาหลีใต้ หากไม่จบมหาวิทยาลัยก็ไม่สามารถทำงานพิเศษในร้านสะดวกซื้อได้ และอัตราการเจริญพันธุ์โดยรวมของเกาหลีใต้เมื่อปีที่แล้วลดต่ำลงเหลือเพียง 1 เท่านั้น
第二は、結婚をしたい人が少なくなったことです。日本の驚くべき統計を紹介しましょう（資料05）。これは50歳時点で結婚をしたことがない人の割合です。これには、離婚や死別を含みません。1980年以降、その比率は上昇傾向を示し、2010年には男性が20%を超えました。つまり50歳時点で男性の5人に一人が結婚した経験がないのです。	สาเหตุประการที่สอง คือ จำนวนผู้ที่อยากแต่งงานมีน้อยลง ขอแสดงสถิติที่น่าตกใจของประเทศญี่ปุ่น (เอกสารประกอบ 05) นี่คือสัดส่วนของคนที่ไม่เคยแต่งงาน ณ อายุ 50 ปี ตัวเลขนี้ไม่รวมผู้ที่หย่าร้างและคู่สมรสเสียชีวิต อัตราส่วนนี้มีแนวโน้มสูงขึ้นนับตั้งแต่ปี 1980 เป็นต้นมา ปี 2010 พบว่ามีผู้ชายมากกว่าร้อยละ 20 ที่ไม่เคยแต่งงาน กล่าวคือ มีผู้ชาย 1 ใน 5 คนที่ไม่เคยแต่งงาน ณ อายุ 50 ปี

そして2015年にはこの数字は25%に達しています。このようなことが今後、タイに起こらないとはいえません。実際に起こっていると思います。みなさんの学生に、こう尋ねてみてください。YouTubeが見られなくなるのと、彼女・彼氏がなくなるのとどっちがさびしいかと。そこから、結婚の価値観が変わってきたことを感じることができると思います。	และในปี 2015 ตัวเลขนี้อยู่ที่ร้อยละ 25 เราไม่สามารถบอกได้ว่าสถานการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นกับเมืองไทยในอนาคต ผมคิดว่าสิ่งนี้ได้เกิดขึ้นจริงๆแล้ว ในตอนนี้ ขอให้ลองถามนักศึกษาของท่านด้วยคำถามที่ว่า ระหว่าง “การดู YouTube ไม่ได้” กับ “การไม่มีแฟน” อย่างไหนที่แย่กว่ากัน คิดว่าคำตอบที่ได้รับจะทำให้รับรู้ถึงมุมมองเรื่องคุณค่าของการแต่งงานที่เปลี่ยนไปได้
このように出生率が低水準にありつづけると、人口構成は大きく歪みます。人口ピラミッドとは、若い人から順に人口規模を積み上げたものですが、資料06は日本の人口ピラミッドですが、2015年のそれは、すでにピラミッドという形態ではありませんね。タイも同様です（資料07）。	หากอัตราการเกิดยังคงอยู่ในระดับต่ำเช่นนี้ต่อไป โครงสร้างประชากรจะได้รับผลเสียอย่างมาก ในโครงสร้างปิรามิดประชากรจะเห็นการทับซ้อนสเกลประชากรจากประชากรที่อายุน้อยเป็นฐาน เอกสารประกอบ 06 เป็นโครงสร้างปิรามิดประชากรของญี่ปุ่น พบว่าปี 2015 ไม่เป็นทรงปิรามิดเลย ประเทศไทยก็เป็นในลักษณะเดียวกัน (เอกสารประกอบ 07)
急速な出生率の低下は、ベビーブーム世代を形成します。もちろん、タイのベビーブーム世代は日本の人口ピラミッドより若く、40歳後半から50歳前半に当たります。私は今年55歳になりましたが、タイのベビーブーム世代の先端はほぼ私と同年齢なのです。このベビーブーム世代が高齢者になる過程で高齢化は加速するのです。	การลดลงของอัตราการเกิดอย่างรวดเร็วทำให้เกิดยุคที่เรียกว่า Baby Boom แน่นกว่ายุค Baby Boom ของไทยมีช่วงอายุน้อยกว่าโครงสร้างปิรามิดประชากรของญี่ปุ่น ของไทยจะอยู่ในช่วงอายุ 40 ปี ปลาย ๆ ถึง 50 ปีต้น ๆ ปีนี้ผมอายุ 55 ปี เห็นได้ว่าช่วงปลายของยุค Baby Boom ในไทยใกล้เคียงกับอายุของผมพอดี ยุค Baby Boom นี้เป็นกระบวนทำให้เกิดสังคมสูงวัย ทำให้มีการเปลี่ยนไปสู่สังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว
日本は世界一速く高齢化が進んだといわれますが、タイの高齢化のスピードはそれよりも速いものと予測されています。このことを倍加年数というものを使ってみましょう。資料08は高齢化率が7%を超えた時点から14%を超えるのに何年かかったかを示したものです。	ญี่ปุ่นได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่สังคมสูงวัยมีการเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นอันดับหนึ่งของโลก แต่มีการพยากรณ์ว่าไทยจะมีการเติบโตของสังคมสูงวัยที่เร็วยิ่งกว่า เรื่องนี้สามารถพิจารณาได้จากจำนวนปีที่สังคมสูงวัยได้เติบโตขึ้น เอกสารประกอบ 08 แสดงให้เห็นว่าใช้ระยะเวลาหลายปีที่อัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยเพิ่มจากมากกว่าร้อยละ 7 เป็นมากกว่าร้อยละ 14

日本の場合は、1971年に高齢化率が7%を超え、1995年に14%を超えましたから、その間24年かかったことになります。これはフランスの115年、スウェーデンの85年、イギリスの47年、ドイツの44年に比べて、相当に短いことがわかります。このことから、日本は、世界でも例外的に高齢化が早くすすんだ国と言われてきました。しかしタイは、それよりももっと早い20年だと予測されているのです。	กรณีของญี่ปุ่นนั้น อัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยมีมากกว่าร้อยละ 7 ในปี 1971 และเพิ่มเป็นมากกว่าร้อยละ 14 ในปี 1995 ซึ่งใช้เวลา 24 ปี ถือว่าเป็นระยะเวลาอันสั้นเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศฝรั่งเศส 115 ปี, สวีเดน 85 ปี, อังกฤษ 47 ปี และเยอรมัน 44 ปี จากข้อมูลนี้ ญี่ปุ่นจึงได้ชื่อว่าเป็นประเทศที่สังคมสูงวัยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นพิเศษในโลก ส่วนประเทศไทยนั้น พยากรณ์ว่าจะยิ่งเร็วขึ้นไปอีกคือเพียงแค่ 20 ปี
資料09は、日本とタイの高齢化率の変化を比べたものです。図には、65歳以上の高齢化比率と60歳以上の高齢化比率の変化を示していますが、これから急速に高齢化が進む時期に入ることがわかります。タイでは60歳以上を高齢者と定義していますね。この定義を用いると、ベビーブーム世代が高齢者となる2025年頃から急速に高齢化が進みます。その速度は日本の高齢化を大きく上回ります。そんな速い話ではありません。今から、それに準備しておく必要があります。	เอกสารประกอบ 09 แสดงการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงของอัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยในไทยกับญี่ปุ่น แผนภาพแสดงการเปลี่ยนแปลงของอัตราการเติบโตของสังคมสูงวัยที่ระดับอายุมากกว่า 65 และมากกว่า 60 ปี อาจกล่าวได้ว่า จากนี้ไปเราจะเริ่มเข้าสู่ช่วงการเติบโตของสังคมสูงวัยอย่างรวดเร็ว ประเทศไทยกำหนดเกณฑ์อายุของผู้สูงวัยว่าคือผู้มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปใช่ไหมครับ หากใช้เกณฑ์นี้ แสดงว่าตั้งแต่ราวปี 2025 ซึ่งเป็นปีที่มีผู้สูงวัยจากยุค Baby Boom จะเป็นปีที่สังคมสูงวัยเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ความรวดเร็วที่ว่าจะเร็วยิ่งกว่าสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นเสียอีก เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องที่ยังอีกนานเราจำเป็นต้องเตรียมตัวกันเอาไว้ตั้งแต่ตอนนี้
次に大切なことは、高齢化については、どこで起こるのかということです。これには人口移動が大きな影響を及ぼします。日本は、国全体でみると人口は減少していますが、今でも東京や神奈川県は人口が増加しています。その結果、日本では地方の人口が急減し、地方経済が立ち行かなくなることが議論されています（資料10）。	เรื่องสำคัญในอันดับถัดไป คือ สังคมสูงวัยจะเกิดขึ้นที่ใด พบว่าการเคลื่อนย้ายของประชากรส่งผลกระทบต่อเรื่องนี้ หากดูประชากรโดยรวมของญี่ปุ่นจะพบว่า มีจำนวนลดลง แต่ประชากรในโตเกียวและ คะนะงะวะ กลับเพิ่มมากขึ้น ผลคือมีการถกเถียงกันเรื่องประชากรในเขตภูมิภาคของญี่ปุ่นที่ลดลงอย่างรวดเร็วทำให้เศรษฐกิจในภูมิภาคไม่สามารถพัฒนาต่อไปได้
タイはどうでしょう。日本と同じようにバンコク周辺に向けた人の流れは加速し続けていますが、タイには、日本の高齢化と違った問題を抱えることになります。それは農村で高齢化が加速して進むということです。	แล้วประเทศไทยเป็นอย่างไรครับ คนที่เคลื่อนย้ายเข้าสู่กรุงเทพและปริมณฑลมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องเหมือนกับที่ญี่ปุ่น แต่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับปัญหาที่แตกต่างจากสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นเพราะสังคมสูงวัยของไทยจะเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็วในชนบท

資料 1 1 はバンコクと東北タイの人口ピラミッドをみたものですが、バンコクが東北タイの若者を引き付けて、若い構成を維持しているのに対して、東北タイの人口構成は若者が少ないものになっています。注意したいのはタイのベビーブーム世代が東北タイにとどまり続けていることです。	เอกสารประกอบ 11 แสดงโครงสร้างปิรามิดประชากรในภาคอีสานของไทยกับกรุงเทพ กรุงเทพฯ ดึงคนหนุ่มสาวจากภาคอีสานไปทำให้รักษาโครงสร้างวัยหนุ่มสาวไว้ได้ แต่โครงสร้างประชากรของภาคอีสานกลับมีคนหนุ่มสาวจำนวนน้อย สิ่งที่ยากให้พิจารณาเป็นพิเศษ คือ ยุค Baby Boom ของไทยยังคงมีอยู่ในภาคอีสานของไทย
つまり、タイでは地方や農村で高齢化が急速に進むことになります。これに対して日本の高齢化は、ベビーブーム世代が都市に移り住んだため、東京や大阪で高齢化が進みます。つまり日本の経験はあまり役に立たないのです。	กล่าวคือ สังคมสูงวัยในเขตภูมิภาคและชนบทของไทยยังคงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่วนสังคมสูงวัยของญี่ปุ่นนั้นเติบโตในโตเกียวและโอซาก้าเพราะยุค Baby Boom ได้ย้ายไปเกิดขึ้นในเขตเมือง ดังนั้นประสบการณ์ของญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยเป็นประโยชน์เท่าใดนักกับประเทศไทย
これからタイが豊かな高齢社会を迎えるためにどうすればいいのでしょうか。日本との新しい協力関係を含めて、社会保障、貢献、共同体の3つの観点から考えてみましょう（資料 1 2）。	จากนี้ไปประเทศไทยจะต้องทำอะไรเพื่อรับมือกับสังคมสูงวัยที่เจริญเติบโตขึ้น ยากให้ลองพิจารณาจาก 3 ประเด็นเหล่านี้ ได้แก่ การประกันสังคม การสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน รวมถึงความร่วมมือรูปแบบใหม่กับประเทศญี่ปุ่น (เอกสารประกอบ 12)
まず社会保障制度では、どのように持続的で、公平な社会保障制度を作るかということです。この点では、日本の社会保障制度の経験は参考になりません。なぜなら、日本は高齢化の進展とともに社会保障費がかさみ、国の借金は一貫して増加していました。現在、国の借金は国の所得であるGDPの2.5倍になっています（資料 1 3）。これは債務危機に陥ったギリシアよりも多いのです。	เริ่มจากประเด็นแรกคือ เรื่องของระบบประกันสังคม ต้องคิดว่าจะทำอะไรให้มีการสร้างระบบประกันสังคมที่เสมอภาคและยั่งยืน ประเด็นนี้ไม่สามารถนำประสบการณ์ของระบบประกันสังคมที่ญี่ปุ่นมาเป็นตัวอย่างได้ เพราะเงินที่ใช้ไปกับประกันสังคมของญี่ปุ่นได้เพิ่มสูงขึ้นพร้อมกับการเติบโตของสังคมสูงวัย และเงินกู้ยืมของญี่ปุ่นก็เพิ่มสูงขึ้นไปด้วยเช่นกัน ปัจจุบัน เงินกู้ยืมของญี่ปุ่นเป็น 2.5 เท่าของ GDP ซึ่งเป็นรายได้ของประเทศ (เอกสารประกอบ 13) ค่านี้สูงกว่าของประเทศกรีซที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤตทางหนี้สินเสียอีก

つまり、タイは日本の社会保障制度をそのまま導入することはできません。しかし、タイの財政規模がまだ小さいこと、政府の借金（債務）も少ないことを考えると、国が社会保障制度を通じてできることはまだ多いと思います。日本の例を反面教師として、持続的な社会保障制度を作ることが肝心です。そして、タイが日本の高齢医療の技術や介護の経験を取り入れながらも、適切な財政レベルを維持した社会保障制度を構築できれば、反対に日本が学ぶことになるでしょう。	กล่าวคือ ประเทศไทยไม่สามารถนำระบบประกันสังคมของญี่ปุ่นมาใช้แบบเต็มรูปแบบได้ แต่หากพิจารณาถึงสภาพเงินกู้ของรัฐบาล (หนี้สิน) และภาระด้านการคลังของไทยที่ยังมีน้อยอยู่ คิดว่าประเทศไทยยังสามารถจัดการเรื่องประกันสังคมได้หลายวิธี ประเทศญี่ปุ่นถือว่าเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ประเทศไทยจำเป็นต้องสร้างระบบประกันสังคมที่ยั่งยืน โดยอาจนำประสบการณ์ด้านการพยาบาลหรือเทคนิคทางการแพทย์ผู้สูงวัยของญี่ปุ่นมาใช้ ในขณะเดียวกันก็ต้องทำให้สถานะทางการเงินของประเทศอยู่ในระดับที่เหมาะสมด้วย หากประเทศไทยทำเช่นนี้ได้ ประเทศญี่ปุ่นก็อาจต้องมาเรียนรู้จากไทยก็เป็นได้
そこで注目したいのは、税収をベースにした社会保障制度、ベーシックインカムです。すでにタイでは高齢者手当、そして福祉カード (Welfare Card) として、そのようなものが出現しています。これをいかに充実したものにしていくかが重要になるでしょう。これは、実は日本が参考にすべき制度なのです。	ดังนั้น สิ่งที่ยากให้พิจารณาเป็นพิเศษ คือ ระบบประกันสังคมที่คำนึงถึงรายรับจากภาษี และรายได้พื้นฐาน ประเทศไทยมีเงินสนับสนุนผู้สูงวัย, บัตรสวัสดิการแห่งรัฐ (Welfare Card) และอื่น ๆ แล้ว สิ่งสำคัญคือจะอย่างไรเพื่อให้สมบูรณ์และพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไป ความจริงแล้ว สิ่งนี้จะเป็นระบบที่ญี่ปุ่นควรนำไปเป็นต้นแบบ
次に高齢者が貢献できる社会の形成です。これは、いつまでも元気な高齢者を維持することです。実は、高齢者の定義について、世界で共通した見解はありません。日本では一般的には65歳以上を高齢者としていますが、タイでは60歳以上です。そして、どの国も平均寿命が延びるなかで元気な高齢者が増えています。	ประเด็นต่อไปคือรูปแบบของสังคมที่ผู้สูงวัยสามารถทำงานสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้ เรื่องนี้หมายถึงการดำรงไว้ซึ่งผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงตลอดไป ความจริงแล้ว คำนายามของผู้สูงวัยนั้นทั่วโลกมีความเห็นที่ไม่ตรงกัน ประเทศญี่ปุ่นกำหนดว่าผู้สูงวัยคือผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปี ส่วนประเทศไทยกำหนดไว้ที่อายุมากกว่า 60 ปี ผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงในทุกประเทศมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นไปพร้อมกับอายุขัยเฉลี่ยที่เพิ่มมากขึ้นด้วย
たとえば、日本では、2017年初めに高齢社会を専門とする学者たちが高齢者の定義を75歳以上に引き上げるべきだと提言しました。元気な高齢者は、支えられる存在ではなく、社会を支える貢献者だと考えたのです。そうならば、日本もタイも元気な高齢者を増やすよう努力すべきです。	เช่น ในญี่ปุ่นเมื่อต้นปี 2017 บรรดานักวิชาการที่เกี่ยวข้องทางด้านสังคมผู้สูงวัยได้เสนอให้นิยามเกี่ยวกับผู้สูงวัยใหม่ โดยเพิ่มอายุมากขึ้นเป็นตั้งแต่อายุ 75 ปี เพราะกับผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงนั้นไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นฝ่ายได้รับความช่วยเหลือ แต่เป็นผู้ที่สามารถทำงานสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้ หากเป็นเช่นนั้น ทั้งไทยและญี่ปุ่นควรพยายามเพิ่มจำนวนผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรง

このように元気な高齢者が増えればどうなるでしょうか。このことを生産年齢人口という指標を使って考えてみましょう。生産年齢人口は一般的に15～64歳と定義されることが多いのですが、15～69歳、20～69歳、あるいは20～74歳として再計算してみました。その結果が資料14です。社会の見え方が大きく変わることがわかります。	หากสามารถเพิ่มจำนวนผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรงได้แล้วจะเป็นอย่างไร มาลองพิจารณาโดยใช้ดัชนีประชากรวัยทำงาน โดยทั่วไป ดัชนีประชากรวัยทำงานส่วนใหญ่นิยามว่าหมายถึงบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-64 ปี ผมลองคำนวณใหม่โดยใช้ช่วงอายุ 15-69 ปี, 20-69 ปี และ 20-74 ปี ได้ผลปรากฏตั้งเอกสารประกอบ 14 พบว่ามุมมองเกี่ยวกับสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไปมาก
20～74歳としますと、日本は現在でも社会貢献できる人の数は3分の2を超えているのです。まだまだ日本は老いていないといえます。実際にタイにも元気な日本の高齢者が旅行に来ているでしょう。資料15に示したのはタイのケースです。タイはもっと若くなります。2050年まで生産年齢人口が3分の2を上回るのです。高齢者の能力を生かすことが、豊かな高齢社会になる条件です。	หากเป็นช่วงอายุ 20-74 ปี จะพบว่า ปัจจุบันที่ญี่ปุ่นจะมีจำนวนผู้ที่สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่สังคมได้มากกว่า 2 ใน 3 ส่วน อาจกล่าวได้ว่าญี่ปุ่นยังไม่แก่ซึ่งจริง ๆ แล้วเราก็เห็นผู้สูงวัยที่มีสุขภาพแข็งแรง ชาวญี่ปุ่นเดินทางมาท่องเที่ยวที่ประเทศไทยจำนวนมาก เอกสารประกอบ 15 แสดงกรณีของประเทศไทยว่าประเทศไทยยิ่งอายุน้อยขึ้นไปอีก ประชากรวัยทำงานนับถึงปี 2050 จะเพิ่มขึ้น 2 ใน 3 ส่วน การนำความสามารถของผู้สูงวัยมาทำให้เกิดประโยชน์เป็นเงื่อนไขที่จะนำไปสู่สังคมผู้สูงวัยที่รุ่งเรือง
それをどのように具体化すればいいのかは、わかっているわけではありません。ただし、日本とタイが豊かな高齢社会を築くためには、ベビーブーム世代を、支える側ではなく、貢献する側としていくことが大事だというのは確かなのです。それに知恵を出し合う協力は価値があると思います。	ไม่ใช่ว่าจะรู้แล้วว่าต้องทำอะไรจึงจะทำให้สิ่งนี้กลายเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้ ต้องเข้าใจร่วมกันว่าสิ่งสำคัญของการสร้างสังคมผู้สูงวัยที่รุ่งเรืองของไทยและญี่ปุ่นไม่ใช่การให้ความช่วยเหลือผู้สูงวัย แต่เป็นการนำประชากรยุค Baby Boom มาทำงานเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคม และการให้ความร่วมมือในการแลกเปลี่ยนภูมิปัญญานับเป็นสิ่งที่มีความมาก ๆ
第3は地域コミュニティの活用です。この観点ではタイの方が多くの知恵を持っているかもしれません。タイの高齢者ケア・ボランティアは実に300万人に達すると聞きます。日本の専門家はびっくりしています。このようなタイにある地域での助け合いの精神について、日本は謙虚に学ぶ必要があると考えています。	ประเด็นที่ 3 คือการใช้ประโยชน์จากชุมชนที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ประเด็นนี้ไทยอาจมีภูมิปัญญามากกว่าญี่ปุ่น ได้ยินว่าอาสาสมัครดูแลผู้สูงวัยของไทยมีมากกว่า 3 ล้านคน ผู้เชี่ยวชาญของญี่ปุ่นเห็นตัวเลขนี้แล้วรู้สึกตกใจมาก ญี่ปุ่นจำเป็นต้องเรียนรู้ด้วยความนับถือในจิตสำนึกการช่วยเหลือกันและกันในภูมิภาคของไทย

もちろん日本にも助け合いの慣習は失われてしまったわけではありません。たとえば、日本は近年、大規模な地震や台風など自然災害の被害を多く受けていますが、復興に向けて最も力を発揮したのは、実は政府ではなく、地域であり、その助け合いだったといわれています。それは、人々の心のつながり、日本語では「絆」（きずな）と呼ばれていますが、近年重視されています（資料16）。タイ語ではなんというのでしょうか？。きっとあると思います。	แน่นอนว่าคนไทยไม่ได้ขาดนิสัยที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น ระยะหลังนี้ ประเทศไทยได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติทางธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นพายุไต้ฝุ่นหรือแผ่นดินไหวขนาดใหญ่ แต่ว่ากันว่า การแสดงพลังที่ยิ่งใหญ่เพื่อฟื้นฟูประเทศนั้นไม่ได้มาจากรัฐบาล แต่เป็นความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในส่วนภูมิภาค สายสัมพันธ์ที่ประสานใจของผู้คนไว้ด้วยกันนี้ ภาษาญี่ปุ่นเราเรียกว่า “kizuna” ซึ่งระยะหลังนี้คำๆนี้ได้รับการจับตามองเป็นอย่างมาก (เอกสารประกอบ 16) ในภาษาไทยใช้คำว่าอะไรครับ ผมคิดว่าภาษาไทยก็ต้องมีคำนี้เหมือนกันแน่ๆ
最後に、このような豊かな高齢社会を築くために、デジタル技術は大変役に立つツールであることについて述べておきたいと思います。ここ10年で携帯電話は世界中で普及しました。資料17で示したように、一人当たりの携帯電話の契約件数は、右肩上がりで急増してきました。2017年の時点でみると、タイの方が日本よりも多いのです。そして、この3年で、その携帯電話はスマートフォンに置き換わりました。	สุดท้ายนี้ ผมอยากจะพูดเรื่องเทคโนโลยีดิจิทัลซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างมากในการสร้างสังคมสูงวัยที่รุ่งเรือง โทรศัพท์มือถือได้รับความนิยมไปทั่วโลกในช่วง 10 ปีมานี้ จำนวนการทำสัญญาโทรศัพท์มือถือต่อ 1 คนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว หากดูข้อมูลของปี 2017 จะพบว่าประเทศไทยมีจำนวนมากกว่าญี่ปุ่น และในช่วง 3 ปีนี้ ก็ได้มีการเปลี่ยนจากโทรศัพท์มือถือไปใช้สมาร์ทโฟนเพิ่มมากขึ้น
このスマートフォンを活用すれば、新しい豊かな高齢社会を作れる可能性が出てきたのです。いまや私たちはどこに住んでいようと、距離に関係なく、動画を通じてお互いに情報交換ができるようになったのです。都会にいても、田舎のおじいさん、おばあさんの生活の状況を細かく知ることができるようになりました。距離が離れていても、家族や親族というような伝統的な社会関係が維持できる可能性が出てきたと指摘する人もいます。	มีความเป็นไปได้ที่การใช้สมาร์ทโฟน จะสามารถสร้างสังคมสูงวัยที่รุ่งเรืองในรูปแบบใหม่ได้ ตอนนี้ไม่ว่าพวกเขาจะอยู่ที่ไหนก็ตาม เราสามารถแลกเปลี่ยนข่าวสารซึ่งกันและกันผ่านภาพเคลื่อนไหว โดยไม่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทางที่ห่างกัน แม้จะอยู่ในเมืองก็สามารถรู้สภาพความเป็นอยู่ของคุณตาคุณยายในชนบทได้โดยละเอียด มีคนที่กล่าวว่า แม้จะอยู่ห่างไกลกัน แต่ยังสามารถรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมตามวิถีที่เคยปฏิบัติกับครอบครัวหรือเครือญาติได้
そして、あなたが医者ならスマートフォンを使って、簡単な診断であれば、それも顔を見ながらできます。いずれ、ドローンは、道路が未整備な遠い場所にもモノを確実に届けられることになるはずです。デジタル技術の活用は高齢社会を支えるコストを抑制することに役立ちます。	และถ้าคุณเป็นหมอ คุณสามารถใช้สมาร์ทโฟนดูหน้าคนไข้และวินิจฉัยโรคได้ หากเป็นโรคพื้นฐานง่าย ๆ อีกทั้ง ดูเหมือนว่า เครื่องโดรน (drone) ยังสามารถส่งของไปยังสถานที่ห่างไกลที่ถนนหนทางยังไม่เรียบร้อยได้ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงมีประโยชน์ต่อการควบคุมต้นทุนของการสนับสนุนสังคมผู้สูงวัย

このようなデジタル時代の新しい動きを、世界銀行は、デジタル・ディビデンドと名づけました（資料18）。ディビデンドとは、株式の配当のことです。デジタル・ディビデンドはデジタル技術の恩恵と言い換えてもいいと思います。つい5年前まではインターネットにアクセスできる人とできない人の格差をいかに埋めるか、というデジタル・デバイドが議論されていましたが、近年の携帯電話・スマートフォンの急速な普及を背景に、これを活用して社会問題を解決できる可能性が広がったのです。デジタルの技術を効果的に用いることによって高齢社会のあり方は変わる可能性が高まったのです。	ธนาคารโลกได้ตั้งชื่อการขับเคลื่อนในรูปแบบใหม่ของยุคดิจิทัลนี้ว่า “ดิจิทัล ดิวิเดน (Digital Dividend)” (เอกสารประกอบ 18) ดิวิเดน (Dividend) คือผลตอบแทนของมูลค่าหุ้น คิดว่าเราอาจเรียก “ดิจิทัล ดิวิเดน” ในอีกชื่อหนึ่งว่า “ผลตอบแทนของเทคโนโลยีดิจิทัล” ซึ่งได้มีการถกเถียงกันมาตลอดจนกระทั่งเมื่อ 5 ปีที่แล้วว่าจะสามารถลดความแตกต่างระหว่างจำนวนผู้สามารถเข้าถึงและไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้หรือไม่ แต่จากสภาพปัจจุบันที่โทรศัพท์มือถือและสมาร์ทโฟนแพร่หลายมากขึ้นอย่างรวดเร็ว มีความเป็นไปได้ที่จะสามารถใช้สิ่งเหล่านี้มาแก้ไขปัญหาสังคมได้ ผลจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ จะยิ่งเพิ่มความเป็นไปได้ของการเปลี่ยนแปลงสภาพของสังคมสูงวัยให้ดีขึ้น
私は、アジアにおける高齢化は、新しい国際協力関係を築くスタートとして捉えるべきだと考えています。とくに、タイと日本が協力することで、豊かな高齢社会を実現するだけでなく、高齢社会のイメージを変えるような活動を期待しています。タイと日本が目指すのは、デジタル・ディビデンドと活用した「エイジングソサエティ・ディビデンド」の発見と共有だと思うのです。	ผมคิดว่าสังคมสูงวัยในเอเชียควรเริ่มสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือระหว่างไทยกับญี่ปุ่น ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ทำให้สังคมสูงวัยมีความรุ่งเรืองเท่านั้น แต่คาดหวังว่าจะเป็นกิจกรรมที่ช่วยเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของสังคมสูงวัยด้วย คิดว่าเป้าหมายของไทยกับญี่ปุ่นคือการค้นพบและนำมาใช้ร่วมกันของ “เอจิง โซไซด์ ดิวิเดน” (Aging Society Dividend) อันเกิดจากการนำ “ดิจิทัล ดิวิเดน (Digital Dividend)” มาใช้ให้เกิดประโยชน์
社会保障制度、高齢者の能力維持と活用、地域コミュニティの活性化、そしてデジタル技術の活用、タイの日本の新しい研究課題にははいかがでしょうか。	วันนี้ที่ผมได้มีการนำเสนอโจทย์วิจัยใหม่ของไทยกับญี่ปุ่นในประเด็นต่าง ๆ คือ ระบบประกันสังคม การทำให้ความสามารถของผู้สูงวัยยังคงอยู่และนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคม การใช้ประโยชน์จากชุมชนที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ไม่ทราบว่าทุกท่านมีความเห็นในเรื่องนี้อย่างไรกันบ้างครับ
ご清聴ありがとうございました。	ขอขอบคุณที่ทุกท่านตั้งใจฟังครับ

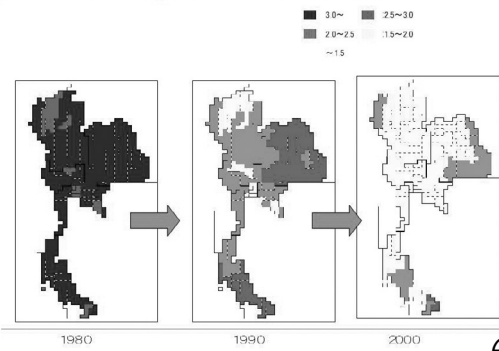
November 29, 2018

Aging Society in Thailand and Japan A perspective of new cooperation

The Japan Research Institute, Limited
Senior Economist
Oizumi Keiichiro (oizumi.keiichiro@jri.co.jp)

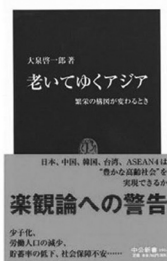
1

03 Low fertility in the whole Thailand

4

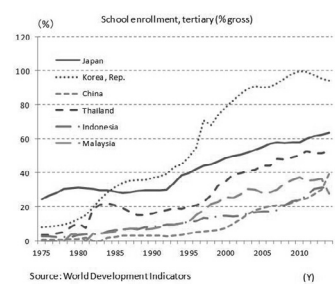
01 Aging in Asia

http://www.olis.or.jp/pdf/Aging_in_Asia.pdf

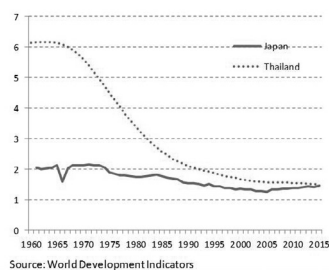
2

04 Rapid increase of education level in Asia

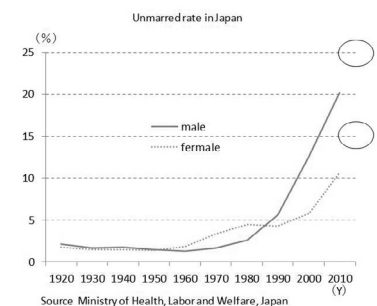
5

02 Many children to less children

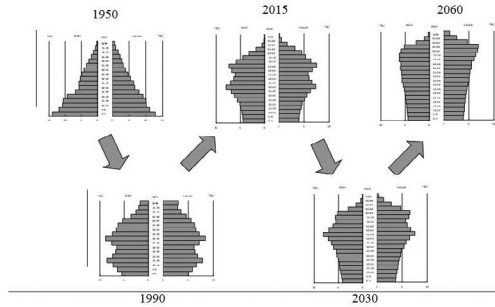
3

05 Meaning of marry was changed?

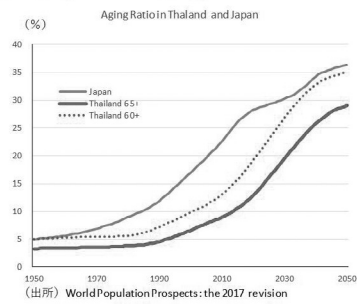
6

06 Population pyramid of Japan

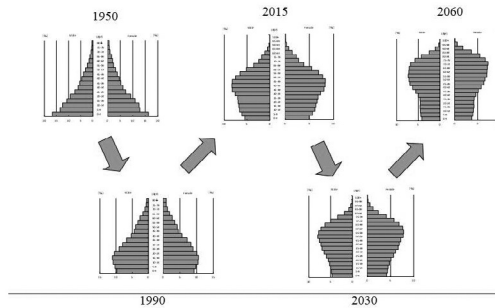
7

09 Rapid population aging in Thailand

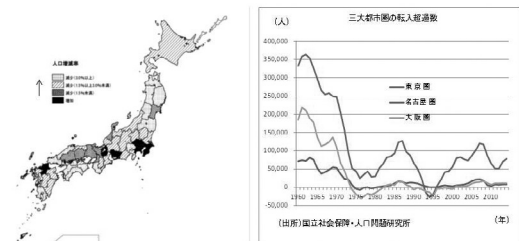
10

07 Population pyramid of Thailand

8

10 Mega-region and rural areas disappearance

11

08 Accelerating Population Ageing in East Asia

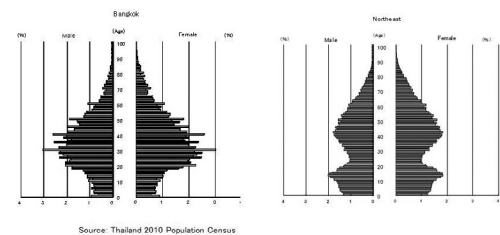
Doubling Period in East Asia			
	75	14%	Year
East Asia	2001	2027	26
Japan	1970	1995	25
Korea	1999	2017	18
Taiwan	1994	2016	24
Hongkong	1994	2013	29
中国	2002	2025	23
ASIAN	2021	2045	24
Singapore	1999	2019	20
Thailand	2002	2022	20
Vietnam	2017	2034	17
Burmet	2022	2030	13
Malaysia	2020	2045	25
Indonesia	2025	2050	25
Camodia	2031	2054	23
Myanmar	2023	2054	31
Laos	2041	2060	19
Philippines	2032	2071	39
世界	2002	2040	38

Source: UN, World Population Prospects: The 2015 Revision

France 115 Years
Sweden 85 Years
United Kingdom 47 Years
Germany 40 Years

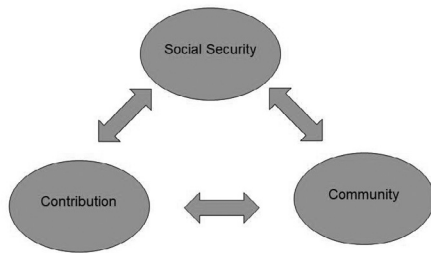
9

11 Population Pyramid of Urban and Rural in Thailand

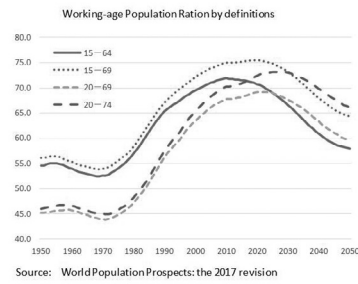
12

12 Three factors to support aging society

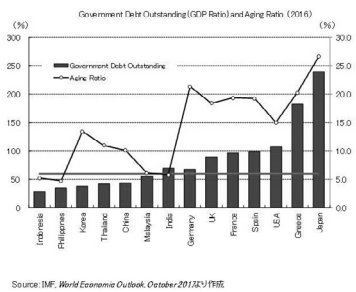
13

15 Thailand keeps good condition to 2050

16

13 Government Debt and Aging

14

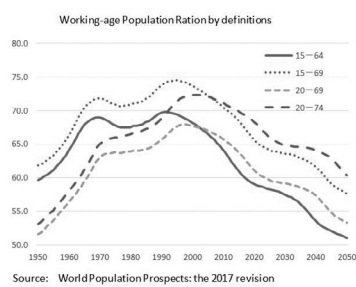
16 Community and Digital Technology

絆

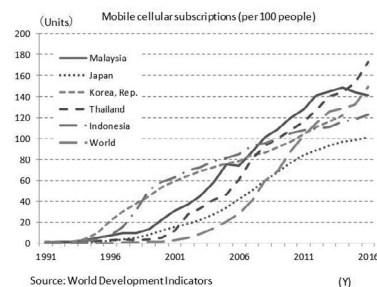
17

14 Changing definition makes landscape change

15

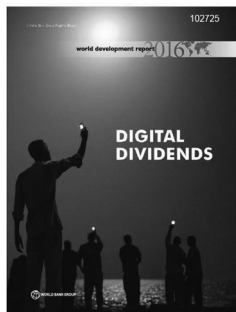
17 The end of digital divide

18

18 Key word to handle a new era

Form
Digital Divide
To
Digital Dividend

19

Thank you for
your attention !

If you have comments, contact to
keioizumi@google.com

20

